

J. Urshult var hon på vidskopelse starkt inrotad förr i tiden. År 1874 minns jag hur en bonde från Bredaslätt, Nils Persson sade till min far: "Har du otur med dina kreatur, kan jag bota det. Jag behöver endast gå genom kastellet så skall luren återkomma. Men bärda medlet är i alla fall att laga en giftig orm, som man gummit utan att söka, lägga den i ett hål, som man borrat i träskeln, och lägga väl till det sedan, så slutar luren genast." — Samme man hade bl. a. makt över räven så att han ej dog hans far från honom. När han var på fiske och jakt gick det alltid bra. Var det någon som ofredade honom så kunde han på något mystiskt sätt

hålla dem kvar tills de ödmjukade
sig för honom. —

Daniel Magnusson i Örnshult berättade
en gång att han hade haft besök
av en lappgumma, som gick omkring och
beröklade. Hon begärde mat, mjölk o. dyl.
men han nekade henne det, varvid mjölks-
hyllan föll ner med allt, som stod där-
på. Borden slog då och kastade eld
och skäl efter henne, varvid hennes
makt att göra ont bröts. —

Då någon fick otur med sina krea-
tur så att dessa sjuknade, sade man att
ladugården var förgjord, och "kloka" söktes
för att bota detta. En bonde hade sär-
skild otur med sina kalvar, som i all-
mänhet brukade dö för honom. Vid skepel-

se skodde han mindre på, men han tog en gång och rådfrågade en klok gubbe i saken. Denne tillade honom så att skära en bit från den döde kalvens öra och kasta detta över ladugården. Han gjorde så och kuren lyckades, ty efter den dagen fick han behålla sina kalvar vid god hälsa.

— Vid köp av kreatur hade köparen alltid iakttaga vissa försiktighetsmått för att djuret skulle drivas. Vid jul och mid-sommar skulle man göra särskilt rent hos kreaturen.

I Flaksjöröd fanns det förr i tiden tom-
tar på en av gårdarna. At dessa bru-
kade man vid skördetiden sätta ut ett
stort fat med vitgröt om kvällen, så
fick man säden skuren under natten.
En dräng som tjänade på stället var
nyfiken och ville se hur tomtarna såg
ut och klättrade därför upp i en lönn
på kvällen i närheten av grötfatet.

Om en stund kommo pysslingarna, en hel
familj. Tomtemoran så till en av sina
pojkar: "Du gör band och gubben binner,
jag skär i band (skär säden) och du stänger."
En av pysslingarna stack därvid ut
ögonen på drängen som blev blind ge-
nom sin nyfikenhet.

Iven i Verång brukade gå årsång, men en gång hände honom något, som gjorde, att han skutade. Han var just på hemväg från en sådan årsång, då han helt nära hemmet fick syn på en glasa, som gick alldeles bredvid honom. Nu är det ju så att man ej får sitta sig omkring när man går årsång men han glömde förbjudet, när han märkte, att det gick en glasa i närheten och kastade en blick på henne. Men det skulle han ha låtit bli, ty i detsamma rusa glason emot honom så han fick ha till flykten. Han sprang ut på åkern och ställde sig på ett årde och skrek på hjälp. Hans hustru öppnade då dörren så att han kunde smita in och rädda sig från glason.

För omkring 65 år sedan minns jag
en f. d. bonde, som bodde i Degersnäs här
i Urshult, som hette Karl Andersson.^x
(Han dog i Ulvsryd i Tingsås för omkring
25 år sedan.) Denne K. A. berättade till
min fader ungefär följande:

I Hummala ej långt frånjön Mien
hade en bonde från nämnda by flera ggr.
under varma sommarkvar som ett myc-
ket sult djur i närheten av H. Det skna-
de något en ödla fast betydligt större,
varför han förmodade att en skatt var
undagömd, där draken visade sig. Denna
skatt troddes härröra sig från 15 eller 1600-
talet, då danskarna skundom gjorde plum-
dringsståg här i trakten. Bonden i Humma-
^x född i Högagårde, Urshult.

måla håll vakt, där odjuret visade sig, och som han lär ha varit en god skytt laddade han bössan med utsökta saker s. k. ärvasilver o. dyl., som bet på troll. Men han lordes inte stå alltför nära, när han sköt utan placerade bössan i ett träd och riktade den mot den punkt, där han sett odjuret. Därefter band han ett starkt och långt snöre i bösshaken och ledde det till ett ställe ett stycke därifrån, där han trodde sig vara i säkerhet för draken. En varm dag såg han draken och gick bort och ryckte i snöret varefter han hals över huvud gav sig därifrån utan att se efter vad verkan skottet fick. Hemkommen bad han sin

dräng gå bort till skället och se efter
om något ovanligt var skjutet där. Men
han förmanade honom att vara aktsam
och ej gå alltför långt fram eller vid-
röra något. Drängen gick men kom snart
tillbaka: "Det var ett fullt djur husbon'
har skjutit. Det såg ut att vara dött
men påssan var sönder och trädet rampo-
nerat samt jord och stenar uppryckta."
— Djuret (draken) liknade mycket en stor
ödla och i närheten fann man all-
deles riktigt en skatt bestående av en
stor järngryta fylld med mynt och
silver.

Det hände en gång i Notery i Örs socken att en bonde på en äng vid en sjö sökte efter sina båda hästar för att harva med dem. Först fann han bara den ena och tänkte söka harva med den, men slutligen hittade han även den andre, eller vad han tyckte var den. Då satte han dem för harven men tyckte den ene var bliven osleprig. Efter en rätt kraftig harvning släppte han ängen hästarna på ängen, varvid den ene genast sprang ut i sjön och försvann. Då han förvånad såg sig omkring fick han se sina båda hästar be-
fädda nära intill sig. Han förstod då att han harvat med mäcken. — Detta lär ha hänt för ett par hundra år sen.

Frau Värke: En gammal man berättar,
att då han var liten skulle han gå till
en granne efter en liter råmjölk. Då han
måste vänta lite på mjölken lekte han
med grannens pojke, som sade: "Nu få vi
äta så mycket pannkaka vi vill." — Poj-
ken, som hämtade mjölken, sade: "Det få
vi också, för mor gör minst 10 pannkakar
av mjölken." — Grannpojken gick då in
till sin mor och talade om detta. Då
förstod modern att det var bralldyg
med i spelet samt tog sin gubbes rak-
kniv och skar 3 kors i botten där mjöl-
ken inhålles i kärlet och sade: "Nu kan
Johans mor ej göra något bralldyg med vår
ko." — För trodde man att man kunde
göra korna spöka om man hade mjölk

efter dem. Likaså kunde man skaffa
sig mjölk efter andras kreatur genom
att ställa en kniv i en hytta vid en
knut.

Små
Urskrift
S. Gerdberg
1932

3604

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

12

Berättelse från Berg: I Holma bodde en rik bonde, Måns. Då han låg på sitt ytt-
tersta tillvade han sin yngsta dotter
att lägga hans penningsskrin under hu-
vudet i kistan. Det gjorde hon, men vid
begravningen kom det i dagen var skri-
net fanns. Kistan grävdes upp. En pyss-
ling satt på den døde och öste pengar
i haken honom.

I Hagsta i Kalvsvik? ligger ett stort
block, diktastat av en jätte, benämnes
Hagsta gråko. Det sädes förr att var
gang Kalvsvik kyrkklockor hördes, vände
konen sig om.

"Balaryd": Tör i kiden fick drängarna i
Balaryd skjutsa sina herrar, bönderna
där, runt åkrarna en söndagsmorgon i
soluppgången för god skörd. Vid varje
stycke åker de åkte förbi, skulle bon-
den, som satt på bakre vagnen säga
(om det var rååker): "Jag åker för dagg
och för regn, och jag åker för solken och
för mycket råg." Vid rååkern skulle
han säga: "Jag åker för stora koror."
Vid linaåkern: "Jag åker för dagg, för sol-
ken och långt lin."

Småland
Kimmerabö
Urshult
Apri 1932

Uppd. av Lenn. Gerdin
Rösmåla
1800-15 C. J. Svensson
Född 1858 i Urshult

Förr i världen fanns det s. k. socken-
skomakare som antogs i kommunen och i
tur och ordning gjorde skor hos bönderna.
Mäster hade gesäller och lärlingar i 4 år
 varefter ett prov avlades. Därvid svors den
s. k. "beckeden" varvid aspirantens fing-
rar eller fot beckades och näver på-
lades. Därefter tände man på nävern
och den stackars lärlingen fick springa
och söka vatten för släckning.

Beckeden lødde:

Jag lovar och svär vid alla saker som i
verkstaden är att av papper och näver
skola bli mina mönster och sköna som
Salomas fönster. Mina "krokkravar" skola
vara skarpa som strängarna på Davids
harpa och smidda vid samma hård som

Goljats modiga svärd. Exempel kan
jag väl ur biblen laga men Adams
skor får jag aldrig laga. Njugg och midsk
jag aldrig ska vara, ej heller mitt beck
för värdfolket spara, ty skomakarsbeck
är en kostelig mumma, som friskar upps
både gamla och unga, och sedan jag
hunnit dem alla traktera, så börja
färdesuparna att bliwa dess flera. Och
finne jag sätta baxa på dem, så skulle
de bli jämnt 25. Och den som ej så
många färdsuppar vill giva skall barfota
i snö och drivor kliva till dess han
ock vänderar en man, som störlar
och skor förfärdiga han."

En annan becked lyder:

" Jag lovar och svär
vid beck och lär
förrän jag becket ska svika
förr vill jag aldrig från skodisken vika."

?
lämnar aldrig
disken
(kvartli vid de)

En tredje:

Jag lovar och svär att vara mästaren
fragen
och skära remmar breda ur bondens lär.
Beck och tjära är min ära;
beck och borst är min fräsk.
Jag lovar och svär vid näver och lär,
att vara se (som beck lär) vi höra
faen se."

?
Enen lär...
stöld
(som tack lär)

Bottarna gjordes ofta av näver; passade ej
läskan till foden gjordes en dylik i hast på
redbacken av mästaren.

Y Flaksjöröd bodde för en märkesman, som gemenligen kallades Stuta-Daniel. Han var mycket anlitad, som djurläkare, men för denna sin verksamhet begärde han aldrig någon ersättning. Trots detta fick han alltid betalt för sina kreaturskuror, ty man hade respekt för honom. Var det för knäppt lilltaget, det han fick för sitt besök, behövde man snart nog hans hjälp igen för sjuka kreatur.

Han var särskilt händig på att tåuja hästar och slutar (av det senare hans namn.) Djuren voro honom vidunderligt lydiga och många historier om honom som djurtåujare äro i svang.

En gång då han var på hemväg från

ett ställe, där man hade spika krea-
tur, gick han in på fattigslugan och
vilade en stund, ty han hade en tung
börda med sig. För han satt där, kom
en hästskjuts körande på vägen utan-
för. Han stannade då ut genom förstret
och mumlade något med påföljd att
hästen brastannade. Daniel gick ut
och sade till körsvennen: "Låt mig få
skjuts!" — "Ja, gärna det," sa denne
då, "men si hästen brastannade här,
a nu kan jag inte få 'en ur släcken."
— "Låt mig få kömmen då," sa Daniel.
Det fick han och då, ska en si, blev
det med ens fart i hästen.

En bonde på Vembö hade på en
liten ö i haven två slutar betande

där under sommaren. De hade under denna tid blivit alldeles vilda och det var omöjligt att ta dem. Agarrarna sa: "Vi kan ej ta dem, vi få allt skjuta dem, (för slakt) men vi ska i alla fall försöka Daniel." — Lagt och gjort. Stuta-Daniel hämtades och den-
ne begav sig ensam och kontant ut på ön, ty han ville eller behövde ej något kallskap. Om en kort stund kom han hem igen och hade då med sig sluktarna, som han ställde vid för-
stuberan som tarna ocar och sade:
"Nu stå sluktarna vid broen." —

En smula svartkonst var ej så främmande för honom.

Talet 3 var för enligt folktron märkvärdigt. Liksom 7 och 9 ansågs det som lyckotal. 13 var olyckstal. "Alla goda ting äro tre." — Imöret är förargligt 3 gånger: då det är för mjukt, för hårt, då man inget har.

Om man har sandvärk ska man peta den med en sticka 3 gånger och sedan sätta den i en tjuvig enbuske, som ej vidröres. Eller också kunde man vrida med en kniv 3 gånger i munnen varefter man skulle spotta 3 gånger.

En gubbe i Urshult hittade en gång
förr länge sedan (det är över 100 år sedan)
vid midsommartiden i en hage en torr
kospilning som var frusen. Han tog
upp en del av den och stoppade den
i fickan, ty han tyckte det var un-
derligt med frusen lort mitt i som-
mar, och tänkte visa den, när han kom
hem. Då han tog upp den ur fickan
där hemma, var den förvandlad till
sedlar, en bunt riktiga, köpstarka sed-
lar. Han skyndade sig då tillbaka
för att lå även det andra, men
då var det försvunnet.

Änga-
mälare.

Lantmätare som mätt svårt dragas
efter sin död omkring i kedja, vilket
man kan höra ibland under mörka höst-
nätter. En person här i Tingsås (han
är 35 år nu) hörde en sådan i Limme-
ryd. Han såg vid vägen ett lyse
samt en kedja, som rasslade efter.

När en kyrka byggdes skulle man ha en "vård" eller "grimm", d. v. s. man skulle mura inne ett litet djur le-
vande. Denna grimm trodde man skulle skydda kyrkan.

När man byggde Virestads kyrka lär man ha lurat dit en gammal kåring, som skuffades ner i ett hål, som man sedan täppt igen. Kullen vid kyrkan där grumman begravs kallas ännu idag "Kajschend" eller "Kajschacke" efter henne. — En människa var den bästa kyrkogrimmen.

Steen i Urshult offrades ett djur, en kalv eller get eller vad det nu var; jag minns inte så noga.

Kyrko-
grimm.
(vård.)

Småland
Kimmeröld
Nashult 1832

3604

Uppf. S. G. G. G.
Br. C. J. G. G.
Föd 1858 i Nashult

24

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Värpe.

I Bastanmäla fauns för en stor skog. Där
låg vid vägen en stor hög med ris och ste-
nar, värpe. På den platsen hade man
nämligen slagit ihjäl en karb. Som ett
minne eller becken skulle förbipasse-
rande lägga dit en pinne eller en
sten. Det blev skiftligen en stor hög.
Det var i allmänhet inte stora stenar,
vanliga klapperstenar. Man valde in-
te lit pinnen eller stenen, som man
lade dit utan tog en som det föll
sig. — Om man underlät att kasta
dit något kunde man bli villader.
Den stode hade makt med 'en. Det
var ens plikt att kasta dit en
pinne eller en sten. — Man brukade
även kasta på självmördares gravar utan
för kyrkogårdsmuren.

En bonde från Kramo var en gång ute
och körde på vägen mellan Sjöällycker
och Hällebodas. Plötsligt ramlade alla
fyra hjulen ^{och forsvann} ned i en bäck, som han
körde över. Bonden blev kuslig till mods
men kunde ingenting göra än att spänna
från hästen och gå hem med den.

När han nästa dag kom dit lågo
hjulen i vagnen, där han stod på
vägen. Bonden satte då fast dem
igen och kunde köra vidare.

Nämndeman Petter Johan Svensson i Tre-
hörna skulle en gång gå tvärs över ^{slagen} till "Villader".
Frösjöhult. En granne till honom, som mötte
honom, då han var på väg dit, hälsade
på honom när han gick förbi och såg
då att det inte var några fel på
honom. Men fram emot kvällen träffade
han honom igen och då visste han inte
var han befann sig eller varifrån han
kom eller ens vem han eller grannen
var. Denne förstod genast hur det var
fakt med honom, att han var "villader".
Han följde honom på väg och när han kom
upp till landsvägen blev han sig själv
igen och fortsatte sjöta hem.

Sw.
Kinnavalds int
Mrs. Innes sin 1932.

3604

Appl. S. Gordin
Per - P. J. Rönne
7. 1855 J. Svensson
M. W. W. W.

27
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Jag har en gång som barn sett Näcken
vid Frösjön. Jag var då ungefär 11 år
gammal och var på hemväg från skolan
tillsammans med en något äldre kamrat.
Plötsligt kom en man fram ur skogen ett
stykke framför oss, korsade stigen vi
gick på samt fortsatte ner till sjön
där han gick ut och försvann ned i
vassbäck. Det bara bubblade lite efter
honom och sedan syntes inget mer.

"Det var näcken det du," sa min kam-
rat, och jag frödde honom. Men han såg
precis ut som en riktig ^{en gammal man} människa,
klädd i svarta vadmalsskador och gam-
mal slokhatt. På vänstra axeln bar
han en korg. Just när han gick över sti-
gen, vände han sig mot oss och la.

Näcken.

En kvinna nere i Blidingsholmen i Al-
mundsryd brukade ge ormarna (snokarna)
mjölk för att få tur med kreaturen.
En söndag när hon och hennes man var på
väg till kyrkan, så hon plötsligt: "Nu har
jag glömt ge mina ormar mat." Vände
och gick hem för att hälla mjölk i sin
lilla ormhö i lagården som hon brukade
gubben fortsatte till kyrkan men kvinnan
kom aldrig. När gudstjänsten var slut
skyndade han hem och fann henne
liggande död vid ormhösen. Man trod-
de då att det var de besvikna
ormarna som dödat henne.

Man fick ej döda några ormar, varken
huggormar eller snokar, ty då skulle
man få otur med sin kreatur.

Om man hade otur med kreaturen,
skulle man borra ett hål i lagårds-
fröskeln och där lägga ner en levande
huggorm samt sätta en propp i hå-
let.

Tomasmässe natt skulle man
shuta arbetet vid kvamar o. dyl.
före kl. 12 ty annars skulle det rusa
och dåna i vattnet, som förvandlades
till vin.

En mjölkardräng sett den natten
uppe till kl. 12. Då sa han: "Allt
vattnet är vin!" — Då svarade en
röst: "Båda dina ögon är min'".
Han blev då blind.

England
Kinnwald
Nesbitt
1932

3604

mt June Gardin
Per C. J. Forslund
Född 1858. Götting

31

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Vårfrudagens afton skulle man
springa barfota på gården runt
husen. Härigenom skulle man ej stöta
sig eller bli ormbiten under sommaren
om man gick barfota ute vid
slätter o. dyl.

Spåland
Sjuncroalk
Neshult
1932

3604

Bure Gårding

Bar. G. Thunberg
1858

32

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Veke-
räkningen

Så den 13:e veckan gick in (6 april)
började man ploga (ploga).

Veckräkningen började 6 april med
13:e veckan. Den slutade med 3:je vee-
kan vid midsommarsdagen.

7 Örnholt var det en gång en
soldatshustru, som gick till källan för
att hämta vatten. När hon kom fram
fann hon källan alldeles övertäckt av
löv. Hon tyckte det var underligt,
att det fanns löv i vattnet, då det
nåmligen ej blåst sen hon var där
sist och inga bräd stodo i närheten.
Hon skummade emellertid av lövet
med handen och tog vatten. När hon
kom hem låg en korma på botten av
vattenspannen.

Odensvalla h. h.
Västhuset h.
1932

3604

Upt. Sune Gerding, Röstnåla

Ber. C. F. Jonsson

f. 18. 58, Västhuset

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

34

J Odensvallahult hände sig en gång
när ett starkt åskväder drog över trak-
ten, att en bonde där såg ett par häs-
tar som gick och betade i hans gröda.
Han gick då och skulle skrämma bort
dem ur grödan men då kom en virvel-
vind och tog bort dem. Han förstod
då, att det var Odens hästar.

T samtidigt såg gumman hans Odens
hund på gårdsplanen. Hon var ute och
skulle ge grisarna mat och hon blev så
rädd att hon huus satte ner grisma-
ten på marken åt hunden, som genast
glufsade i sig maten. När han ätit
gav han gumman som tack sitt halv-
band, som var av silver.

När man "slätt upp" lämnades litet
av säden kvar på fält för att det skulle
bli bra gröda och för att Oden ej skulle
göra överkan på nästa års gröda. Det
var ett slags offer för att bliska ho-
nom.

När man skörde in säden, gjorde man
första varvet ligande för att råttorna
ej skulle ^{bli} svåra på att äta upp axen.

En smed här i Tingsås, Appel-
kvist hette han, som gällde för att
vara tämligen hollkunnig, lovade en
gång mot betalning måna upp hästen
(näckan.) ur än. Han gjorde det också
mycket riktigt, när han fått pengar-
na, men sen hade han ett väldigt
besvär med att få ned honom igen.
Så han gjorde inte om den bravaden.

Da man förr hörde tjut och vingan-
de i luften, som ju höres vid väder-
leksombyte, trodde man det var Odens
hunder som ylade.

Amil.
Vimmerålds Ind
Årshuset s:n

1932

Myrr. S. Gerdling
Rimåla

Bor. C. J. Svensson

f. 1858 i Årshuset

Odens
hunder.

I k. burgna bönder hade i allmänhet
en i ladugården boende tomte, som öskade
böndernas välstånd. Tomten brukade i gen-
gåld vid högtiderna få mat, kläder och sko-
el. dyl. Lidant berättades av en körprats-
änka i Kämpamåla (Kämpalund), som vård-
des hos mina föräldrar i Ornhult och dag 1874
denne Hedrika Bengtsson, som hon hette, be-
rättade bl. a. följande:

I Bastaremåla bodde förr två burgna
bönder, av vilka den ene hade en piga, som
en ^{efter} ~~dag~~ skulle baka bröd. Hon bad då tomten
att han skulle väcka henne då veden i
ugnen var nedbrännen (hon ville nämligen
lä sig en supplur medan hon väntade
på att ugnen blev varm.) Tomten efterkom
hennes anmodan men pigan ^{sag} så tungt, att

hon inte vaknade då han försökte väcka henne. Då gjorde tomten ugnen i ordning och föste in degen i ugnen. Då pigan vaknade och såg vad tomten slätt till, blev hon lessen och började gråta. "Den degen skulle ha blivit i många goda kakor," sade hon. — "Hur många?" frågade tomten. — "16 eller 18," blev svaret. — "Var inte lessen du," sa då tomten, "hos grannens ha de också bakat, jag skall gå dit och byta ut den fördärvade degen." — Det gjorde han också. Tomtarna var små som 10-åriga barn men sågs gamla ut, klädda i röda kläder med röd, spetsig mössa. Blevo de osams med husfalken, drago de genast bort.

Man fick aldrig hastigt väcka en som sov, ty det var farligt. Det skulle nämligen vara svårare att dö då.

Efter grötkokning skulle man genast hålla vatten i grytan, annars fick man ligga länge på spikbädden.

Dottern i huset skulle nog hålla spisen och källan rena och blanka, annars finge hon ej någon saggfästman.

En havande kvinna finge akta sig för stora hål i strumporna, ty hade hon det, bleve det lytta barn.

Man skulle sopa rummet väl under möblerna, annars bleve man fattig, så fattig att man i bruddynan ej hade råd

alt ha annat än sapor.

Man skulle ej låta en kniv ligga med eggen upprät, ty då satt skam och red på den.

Den flicka som ej tvättade sig i ansikte, armar och händer, finge ej den gosse hon ville ha. Om hon hällde på för mycket vatten vid skurning, fick hon en fyllbult till man.

Kvinnor skulle dricka i kappar eller bannkar, ej i stora fat, ty då finge barnen stor mun.

Pigan fick ej kasta sapor i spisen, ty då osade det lata pigor i hela gården.